

19.06.2023

201/00.04.03/2023

Ympäristöministeriö
Webropol-kysely

Lausunto alueidenkäytön tilannekuvan luonnoksesta

Ympäristöministeriössä on valmistunut luonnos alueidenkäytön kehityskuvaksi ja siihen liitteenä alue- ja yhdyskuntarakenteen tilanne- ja tulevaisuuskuva. Alueidenkäytön kehityskuva tarjoaa suunnittelun ja päätöksenteon tueksi tietoa Suomen alue- ja yhdyskuntarakenteen nykytilasta ja tulevaisuudesta sekä kehittämisen tarpeista ja suuntaamisesta. Kehityskuvatyöstä on tarkoitus tehdä jatkuva ajantasaiseen tietoon, ennakkointiin ja yhteiskehittämiseen perustuva prosessi, jossa tulkitaan nousevia ilmiöitä ennakoiden tulevaa kehitystä ja tarpeita sekä autetaan eri toimijoita kehittämään toimintaansa kestävämmäksi.

Kehityskuvan luonnos jakaantuu neljään lukuun. Luvussa 1 kuvataan kehityskuvan lähtökohtia. Luvussa 2 (liitteessä) luodaan katsaus alue- ja yhdyskuntarakenteen tilanteeseen ja tulevaisuuteen. Luvussa 3 määritellään kestävää kehitystä edistäviä strategisia tavoitteita ensin aluerakenteen ja sitten yhdyskuntarakenteen osalta. Luvussa 4 on tunnistettu alue- ja yhdyskuntarakenteen kehittämiseen liittyviä toimenpidetarpeita.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua alueiden kannalta tärkeään kansalliseen kehityskuvaluonnokseen ja lausuu asetettujen kysymysten pohjalta luonnoksesta seuraavaa:

Onko tilanne- ja tulevaisuuskuvatarkastelussa tunnistettu olennaiset alue- ja yhdyskuntarakenteen kehitykseen liittyvät asiat?

Tarkastelussa on tunnistettu kattavasti alue- ja yhdyskuntarakenteen kehitykseen liittyviä asioita. Selvityksessä kuvataan oikein, että investointien kannalta oleellisia ovat kansainväliset ja valtakunnalliset yhteydet, jotka vaikuttavat pitkällä aikavälillä aluerakenteen kehitykseen.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto korostaa, että tilanne- ja tulevaisuuskuvasssa pitäisi huomioida jollakin tavalla myös maakuntasuunnitelmat ja maakuntakaavat. Maakuntakaavat, kuten tiedetään, ovat selvityksiin perustuva lainvoimainen osa suomalaista suunnittelujärjestelmää. Lisäksi kun toimintaympäristö on jatkuvassa muutoksessa, ja suurin osa Suomesta menettää väestöään ja väestö samaan aikaan ikääntyy, niin älykäs sopeutuminen uudenaikaisena lähestymistapana voi tuoda ja tuoda uutta keskusteluun. Älykkään sopeutumisen mahdollisuuksia esimerkkeineen olisi tärkeä tuoda esille kehityskuvan tarkastelussa.

Yhtenä merkittävänä muutostekijänä Itä-Suomen ja Pohjois-Karjalan kannalta itärajan "sulkeutuminen" on tuonut erityistä lisähaastetta alueidenkäytön kehittämiseen. Itä on ollut laajasti tärkeä kaupankäynnin, liikenteen, hanketyön, investointien ja monenlaisen muun yhteistyön ja kansalaisyhteiskunnan toiminnan vauhdittaja. Tilanne on muuttunut dramaattisesti, ja vaikutukset näkyvät jo nyt ja vaikuttavat pitkällä aikavälillä myös

19.06.2023

201/00.04.03/2023

aluerakenteen kehitykseen. Tämä villi kortti on todellisuutta, ja se tulisi tunnistaa ja sen vaikutukset pohtia tilanne- ja tulevaisuuskuvatarkastelussa. Samaan aikaan myös turvallisuustekijät ovat korostuneet.

Suomen aluerakenne on ja tulee olla monikeskuksinen, jollaisena se tarjoaa parhaat edellytykset koko Suomen asuttuna pysymiselle ja paikallisten resurssien hyödyntämiselle eri puolilla maata, joka taas on monilla tekijöillä arvioituna ilmastokysymyksistä turvallisuuteen saakka erittäin perusteltua.

Alue- ja yhdyskuntarakenteen tavoitteet (luvut 3.2 ja 3.3)

3.2.1. Aluerakennetta kehitetään tasapainoisesti Suomen eri alueiden vahvuudet ja ominaispiirteet huomioiden.

Pohjois-Karjalan ja Joensuun asema Suomen keskusverkossa ja yhtenä solmupisteenä on ollut monella tavalla selkeä ja selvä. Nyt tilanne on kuitenkin muuttunut, ja sen tulisi näkyä aleuidenkäytön kehityskuvassa. Käytännön tasolla on jo uusien suuntien kehittämistyössä lähdetty reippaasti ja nopeasti liikkeelle. Yhteydet itään ovat siis katkenneet ja tauolla, ja yhteyksiä haetaan vaihtoehtoisesti lännestä, erityisesti pohjoisen yhteyttä kehittämällä. Suomen aluerakenteen kehittämisen ja tulevaisuuden suuntaamisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että Itäinen ja Pohjoinen Suomi kytetään ja kytkeytyy toisiinsa liikenne-, tietoliikenne-, energia- ja muiden verkkojen kautta eivätkä alueet jää vain pääkaupunkiseudun yhdensuuntaisten suorien yhteyksien varaan.

Esimerkkinä tarvittavista investoinneista on uusi 400 kV vaaralinja pohjoisesta Kainuun kautta Pohjois-Karjalaan ja edelleen Etelä-Karjalan kautta Etelä-Suomeen. Pohjois-Karjalan ja Joensuun kehittämisen suunnat ovat pääkaupunkiseutu, Väli-Suomi sekä Pohjois-Suomi Kainuun ja Oulun suuntaan, joka viimeksi mainittu tulee korostumaan tulevien vuosien ja vuosikymmenien kehittämistyössä. Pohjois-Karjalassa uusi geopoliittinen asema tarkoittaa yhteyksien kehittämistä ns. Kuutoskäytävänä pohjois-eteläsuunnassa sekä poikittaisyhteyksien kehittämistä ns. Ysikäytävänä.

Paikkariippumattomuudella parannetaan aluerakenteen kestävyyttä

Paikkariippumattomuus nähdään Pohjois-Karjalassa erityisesti hyvien palvelujen ja sekä luonto- ja kulttuuriympäristöltään vetovoimaisten loma- ja matkailualueiden sekä pienempien kaupunkien ja taajamien sekä kylien mahdollisuutena. Maakunnassa on erinomaiset mahdollisuudet paikkariippumattomaan työhön, ja esimerkkinä Kolin kylä on kasvamassa ja kehittymässä nyt nopealla vauhdilla, paljon investointeja on vireillä. Paikkariippumattomuuden alatavoitteet nähdään myös tärkeinä ja hyvinä.

Suurimpia kaupunkiseutuja ja maakuntakeskuksia kehitetään verkottuvan aluerakenteen solmukohtina ja oman vaikutusalueensa keskuksina.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto näkee selvityksen mukaisesti, että alueellisesti kattava erikokoisten keskusten muodostama verkko takaa parhaiten väestön hyvinvoinnin ja alueellisten voimavarojen hyödyntämisen maan eri osissa. Maakuntaliitto korostaa, että

19.06.2023

201/00.04.03/2023

kun tapahtuu muutoksia (nyt esim. geopoliittisesti muutoksia), on ensiarvoisen tärkeä varmistaa ja huolehtia, että aluerakenteen kokonaisuus kehittyy tasapainoisesti.

Kehittämisyöhykkeillä verkotetaan kaupunkiseutuja ja edistetään niiden työnjakoa ja mittakaavaetujen hyödyntämistä.

Pohjois-Karjalan näkökulmasta kansainvälisen liikenteen kehittämisyöhykkeet (maakuntakaavassa vuonna 2020 hyväksytyt Kuutoskäytävä ja Ysikäytävä) jatkuvat Kainuusta Kajaanista Pohjois-Karjalan Joensuun kautta Etelä-Karjalaan Imatralle ja Lappeenrantaan sekä poikittaisyhteys Niiralan rajanylityspaikalta Joensuun kautta Kuopioon ja edelleen Keski-Suomeen. Erityisesti Joensuun ja Kuopion välillä on paljon toiminnallisia yhteyksiä, joiden yhteyksien vahvistamiselle on erityisiä perusteita itärajan toimintojen väliaikaisesti tai pidemmäksi aikaa hiljennettyä.

Helsingin seutua ja muita Etelä-Suomen kaupunkiseutuja kehitetään kansainvälisesti kilpailukykyisenä verkostometropolina.

Seutukaupungit, maaseutu- ja matkailukeskukset sekä erilaiset maaseutualueet hyödyntävät vahvuuksiaan vuorovaikutuksessa muiden alueiden kanssa.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto toteaa, että keskusten kehitysmahdollisuuksien näkökulmasta myös yhteydet maakuntakeskuksiin ja valtakunnalliseen liikenneverkkoon ovat oleellisia. Samoin tietoliikenneyhteydet ovat oleellisen tärkeitä, jotka puolestaan mahdollistavat osaltaan paikkariippumattoman työnteon (myös maaseutumaisilla alueilla). Useilla maaseutumaisilla alueilla ja myös seutukaupungeissa on paljon esimerkiksi loma-aikoina paljon kausiväestöä väestöä, joka ei näy virallisissa väkilukutilastoissa, mutta jolla on merkittävä vaikutus alueiden elinvoiman kannalta. Etätöiden yleistyttyä kausiväestö saattaa viettää jopa suurimman osan ajastaan oman varsinaisen asuinkuntansa ulkopuolella. Tämä väestö tulisi huomioida niin alue- ja yhdyskuntarakennetta kuin myös liikennejärjestelmää kehitettäessä.

Valtakunnalliset ja kansainväliset yhteydet ovat toimivia ja palvelevat aluerakenteen kestävä kehittämistä ja alueiden elinvoimaa.

Itäisessä Suomessa kansainväliset yhteydet Venäjälle ovat olleet merkittävässä roolissa ja liikennejärjestelmää on myös kehitetty palvelemaan itärajan ylittävää liikennettä. Nyt muuttuneessa toimintaympäristössä yhä tärkeämpään rooliin nousevat itä-länsisuuntaiset poikittaisyhteydet sekä uutena tärkeänä suuntana pohjoinen, jonne yhteyksiä tulee kehittää myös itäisestä Suomesta. Pohjois-Karjalan osalta myös tärkeä kehittävä yhteys on Joensuusta Kajaanin (Kontiomäen) kautta Ouluun.

Pohjois-Karjala ja Joensuu linkittyy / linkittyvät vahvasti myös kehityskuvatyössä esiin nostettuun Turku-Tampere-Jyväskylä-Kuopio välin yhteyksiin. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto esittää liikennekäytävän ulottamista Kuopiosta Joensuuhun saakka. Perusteita Itä-Suomen kahden merkittävän keskuksen entistä vahvempaan linkittämiseen on paljon, ei vähiten liike-elämän, poikittaisliikenteen, terveydenhoidon, korkeakoulutuksen ja tutkimuksen monenlaisten verkostojen ja yhteistyön kehittämisen näkökulmasta. Luonnollisesti myös kansallinen turvallisuus ja sen ylläpidon näkökulma

19.06.2023

201/00.04.03/2023

edelleen puoltaa ja vahvistaa Joensuun maakuntakeskuksena ja linkittämistä Suomen tärkeisiin poikittaisyhteyksiin.

Uusiutuvan energian kasvu ja vihreä siirtymä lisäävät myös Pohjois-Karjalassa merkittävästi maankäyttötarpeita. Sähköverkon tasapainoinen kehitys edellyttää kantaverkon vahvistamista Pohjois-Karjalaan ja Pohjois-Karjalasta. Maakuntaliitto esittää myös vihreän vedyn tuotannon ja sen maankäytöllisten vaikutusten huomioimista kehityskuvatyössä vahvemmin. Joensuuhun ollaan parasta aikaa rakentamassa vihreän vedyn tuotantolaitosta integroituna alueelliseen lämmön ja sähkön yhteistuotantolaitokseen. Myös vetyä voidaan jalostaa ja siirtää monessa muodossa, mutta se edellyttää monenlaisten kuljetusyhteyksien ja -ratkaisujen kehittämistä ja myös osassa Suomea verkkojen (putkien) rakentamista.

Miten edellä esitetyt seitsemän tavoitetta huomioivat kestävän aluerakenteen tulevaisuudessa?

Tarkemmin yhdyskuntarakenteen tavoitteet (luku 3.3)

3.3.1. Olemassa olevan rakennuskannan ja infrastruktuurin hyödyntämistä edistetään ympäristöarvot huomioiden.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto korostaa lausunnossaan selvityksessä erinomaisesti kiteytettyä kokonaisuutta, että olemassa oleva yhdyskuntarakenne on avainasemassa yhdyskuntien toimivuuden, kriittisen infrastruktuurin, huoltovarmuuden ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen kannalta. Kyse on siis laajemmin kokonaisturvallisuuden lisäämisestä. Tätä olemassa olevaa yhdyskuntarakennetta, joka on kuitenkin koko ajan muutostilassa, tulisi tukea ja vahvistaa erityisesti maan raja-alueilla kuten Pohjois-Karjalassa, joissa nykyisen geopoliittisen tilanteen johdosta haitalliset vaikutukset ovat kaikista haastavimmat. Investoinnit ovat erinomainen tae tulevaisuuden uskon säilyttämiseen, työpaikkojen ja elinkeinojen kehittämiseen sekä koko maan asuttuna pitämisen käytännön toimiin.

3.3.2. Väestön erilaistuviin asumistarpeisiin vastataan ja asuinalueiden haitallista eriytymiskehitystä torjutaan.

3.3.3. Kaupunkikeskustat, alakeskukset ja maaseudun keskukset pidetään elävinä.

3.3.4. Alueidenkäytön ratkaisuilla edistetään kestäväää liikumista, tuetaan liikennejärjestelmän toimivuutta ja mahdollistetaan uudenlaiset liikkumisratkaisut.

Harvaan asutuissa pitkien etäisyyksien maakunnissa täytyy muistaa, että liikennejärjestelmä perustuu jatkossakin erityisesti maaseutumaisilla aluilla suurelta osin henkilöautoiluun. On erittäin tärkeää, että henkilöautokanta saadaan vähäpäästöiseksi siten, että vältetään liikenneköyhyyden kasvu. Erilaisia tukia vähäpäästöisen liikenteen edistämiseksi tulisikin jatkossa miettiä ja suunnata erityisesti sellaisille alueille, joilla henkilöautoluille ei ole käytännössä olemassa muita vaihtoehtoja.

3.3.5. Alueidenkäytön ratkaisut tukevat elinkeinoelämän toimintojen sijoittumisen ja logististen toimintojen kestävyyttä.

19.06.2023

201/00.04.03/2023

3.3.6 Kaupunkien ja maaseudun kestävää vuorovaikutusta edistetään.

3.3.7 Vihreää siirtymää ja kiertotaloutta edistetään.

Vihreä siirtymä ja kiertotalouden edistäminen ovat Pohjois-Karjalan strategisia kärkiä. Pohjois-Karjalan ilmasto- ja energiaohjelma 2030 ja sen toimenpideohjelma ovat aktiivisessa toteutuksessa ja tavoitteet ovat korkealla. Maakunnan 13 kunnasta jo 11 kuntaa on HINKU kuntia ja maakunnan tavoitteena vuoteen 2030 mennessä on vähentää kasvihuonekaasupäästöjä 80 % vuoden 2007 tasosta sekä nostaa uusiutuvan energiantuotannon osuus 80 %:iin (vuonna 2020 71 %) ja energiaomavaraisuus myös 80 %:iin (vuonna 2020 66 %).

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto kuitenkin painottaa, että vihreä siirtymä tulee myös maankäytöllisesti tehdä kuitenkin oikeudenmukaisesti ja kestävästi. Pohjois-Karjala haluaa uusiutuvan energian investointeja mutta ei minne tahansa ja millä ehdoilla tahansa. Metsien hiilinielut, monimuotoisuus ja metsien taloudellinen ja muu hyödyntäminen edellyttävät, että jos ja kun metsiä joudutaan kaatamaan, se tulee tapahtua mahdollisimman pienialaisesti hyödyntäen joutomaita ja jo rakennettuja muita alueita siten, että toimintojen haitalliset vaikutukset ruoantuotannolle ja metsien käytölle ja suojelulle ovat mahdollisimman pienet. Samoin esimerkiksi sähkönsiirron maanomistajakorvaukset tulisi saattaa oikeudenmukaisemmalle tasolle siten, että vihreän siirtymän hyödyt ja haitat olisivat tasapuolisempia ja hyväksyttävämpiä myös maankäytöllisesti. Muussa tapauksessa esimerkiksi vihreään siirtymään liittyvässä kaavoituksessa tullaan kohtaamaan entistä haasteellisempia tilanteita.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto myös nostaa esille alueiden erilaisuuden ja eriarvoisuuden suhteessa esimerkiksi tuulivoimatuotannon mahdollisuuksiin. Suomessa tulisi pystyä löytämään kestäviä ja oikeudenmukaisempia ratkaisuja hyötyjen ja haittojen jakaantumiseen niin paikallisella tasolla kuin alueidenkin välillä.

Miten edellä esitetyt seitsemän tavoitetta huomioivat kestävän yhdyskuntarakenteen tulevaisuudessa (3.3.)?

Tunnistettuja toimenpidetarpeita (luku 4)

Miten tärkeänä pidät esitettyjä toimenpidetarpeita edistämään edellä tunnistettuja alue- ja yhdyskuntarakenteen tavoitteita tietopohjan kehittämisen osalta?

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto huomioi, että vihreän siirtymän rinnalla myös kiertotalouden alueidenkäytöllisten tarpeiden tunnistaminen, kehittäminen ja toimien edistäminen edellyttävät tietopohjan kehittämistä. Kiertotalouden alueidenkäytöllisten kehittymisedellytysten turvaaminen ja yleisesti kiertotalouden edistäminen aluesuunnittelussa edellyttävät erityisesti valtakunnallista ohjeistamista sekä kiertotalouden alueidenkäytöllisten tarpeiden tunnistamista.

Toisena kokonaisuutena maankäytön muutoksista johtuvat ilmasto- ja luontovaikutukset tulisi selvittää huolellisesti ja puolueettomasti. Nyt esimerkiksi vihreän siirtymän nimissä tapahtuva metsien häviäminen on täysin hyväksyttävää, kun samaan aikaan

19.06.2023

201/00.04.03/2023

maatalouden investoinneissa mahdollisesti tarvittava muutaman puun kaataminen tuottaa sanktioita. Hiilinielu- ja varastovaikutukset tulee avata. Tässä on otettava huomioon energiantuotannon koko elinkaaren aiheuttamat vaikutukset maamineraalien louhimisesta valmiin yksikön pystyttämiseen ja jälkikäyttöön. Sama koskee luonnollisesti puuntuotantoa ja muita käyttövaihtoehtoja (rakentaminen kaupunkien levitessä jne.).

Miten tärkeänä pidät esitettyjä toimenpidetarpeita edistämään edellä tunnistettuja alue- ja yhdyskuntarakenteen tavoitteita lainsäädännön ja muiden ohjauskeinojen kehittämisen osalta?

Tärkeitä nostoja. Esimerkiksi kaavoittajapula on ollut jo vuosia, ja suurten ikäluokkien nyt siirtyessä eläkkeelle, tilanne on edelleen hankaloitumassa.

Miten tärkeänä pidät esitettyjä toimenpidetarpeita edistämään edellä tunnistettuja alue- ja yhdyskuntarakenteen tavoitteita suunnittelumenettelyjen kehittämisen osalta?

Tärkeitä nostoja. Alue- ja yhdyskuntarakenteeseen liittyvän vaikutusten arvioinnin roolia ei voine liikaa korostaa alati muuttuvassa toimintaympäristössä.

Miten tärkeänä pidät esitettyjä toimenpidetarpeita edistämään edellä tunnistettuja alue- ja yhdyskuntarakenteen tavoitteita sopimusmenettelyjen osalta?

Miten tärkeänä pidät esitettyjä toimenpidetarpeita edistämään edellä tunnistettuja alue- ja yhdyskuntarakenteen tavoitteita muiden kehittämistoimenpiteiden osalta?

Muita ideoita/huomioita kehityskuvatyöstä

Muita ideoita ja huomioita kehityskuvatyöstä?

Kehityskuvatyölle olisi jatkossa hyvä asettaa joku aikaikkuna tai vähintään tavoitevuosi. Suunnitelmaa voitaisiin linjausten osalta tarvittavilta osin päivittää neljän vuoden välein mutta juuri niin, että vain tarvittavilta osin uudistuksia ja laajempia kokonaisuudistuksia tehtäisiin harvoin. Näin kehityskuvatyö olisi ajassa etenevää mutta myös kestävästi alueidenkäyttöä suuntaavaa ja viitoittavaa.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto

Maakuntahallitus

Lisätietoja:
Pasi Pitkänen, aluesuunnittelupäällikkö
etunimi.sukunimi@pohjois-karjala.fi
puh. 040 083 2572

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu. Voitte tarkastaa allekirjoituksen oikeellisuuden kirjaamosta.